

Glasbruken - i Frans Lipparts spår

Tony Olsson

Bakgrund

I Tyskland från 1500-talet och framåt fanns det en stor framstående glasblåsarsläkt som hette Lipphart. Efternamnet förekommer i flera olika stavnings variationer som tex Libart, Libarth, Liberth, Libert, Liphard, Lipphardt eller Lippert. Efter en genomgång av 13 glasblåsare av släkten Lipphart i Tyskland under perioden 1537 till 1649 så var 10 verksamma i någon av byarna Grossalmerode, Nieste eller Wickenrode. De tre byarna ligger ett par mil öster om Kassel i Tyskland.

Någonstans här i Hessen har denna släkt sitt ursprung. De övriga tre var verksamma i Claustal, en by ca 12 mil nordost om Kassel. Släkten hade under 16 - 1700-talet förgreningar i Sverige, Danmark och Norge.

Hertig Karl, senare Sveriges kung Karl IX låg bakom några glashyttor och en av hans glasblåsare, Hans Lippert var från denna släkt. Han var verksam på Ridön därefter i Kopparhaga, båda i Stockholmstrakten mellan 1604 - 1640. Han levererade glas bl.a till Gripsholms slott och till flera stora gårdar.

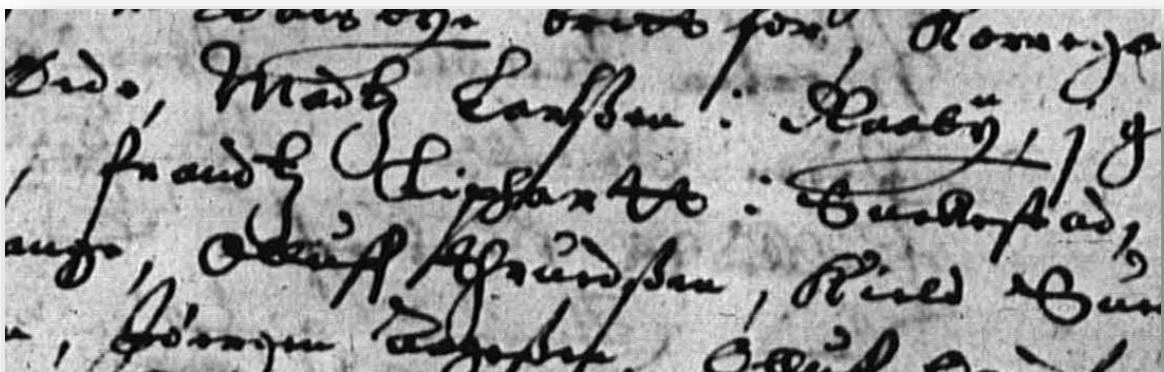
De invandrade glasblåsarna under 1600-talet så kom de flesta ifrån Tyskland och det gäller även vår glasblåsare som var verksam i båda våra hyttor, hans namn var Frans Lipphart. Glashyttorna som Lipphart anlade här i Oppmanna-Vånga socknar, låg i Äsperyd och i Kaffatorp. Frans Lipphart skrivs ofta som Frans Fransson i arkivmaterialen. Det tyder på att de kände till hans fader vars namn också var Frans Lipphart (d.ä)? Kanske för att särskilja de två användes det försvenskade efternamnet Fransson för sonen Lipphart i Oppmanna-Vånga?

Snäckestad 1633 – 1636

Första noteringen av Frans Liphart är ifrån Vånga socken år 1633. Han bodde på en av de två arrendegårdarna som fanns i Snäckestad vid denna tid. Liphart var bosatt på den förfallna ödegården som senare (1654) kallades för "andra gården" och verkar vara en släktgård från åtminstone 1584.

Jens Michelsen var nog den tredje generationen på gården när Liphart kom till Snäckestad. Vånga socken lydde under Henrik Ramel d.y på Bäckaskog. Eftersom glas var en lyxvara så var det ett privilegium att ha en egen glasblåsare och var endast förbehållen kungen eller adeln. Det var bara de som hade kontakterna och möjligheterna att hålla en sådan. Den gård Ramel kunde erbjuda Liphart, kanske med kort varsel var denna ödegård som var tillgänglig vid tidpunkten? Varför han inte erbjöds en bättre gård i Vånga med bättre förutsättningar kan man undra.

Gården som Liphart arrenderade mellan 1633 - 1636 försvinner ur källorna 1656, som då arrenderades av Broomé som för övrigt hade båda gårdarna. Broomé bodde inte på denna gård utan på granngården i Snäckestad. Från 1657 fanns endast Broomés bostadsgård kvar i Snäckestad under den resterande delen av 1600-talet.

Villands häradsrätt 13 januari 1635: Frandtz Liphartt i Snekestad

Thomas Broomé var en engelsk kemist som anlade sitt pottaskeverk i Snäckestad. Han är noterad första gången år 1647 i Snäckestad och bodde på den "bättre gården". Pottaska användes bl.a till glastillverkning men det fanns inget glasbruk i drift i Vånga när Thomas Broomé bosatte sig här. Vad jag kan konstatera är att Frans Liphart hade lämnat Ramel och Vånga 10 år tidigare. Dock kan Broomé levererat pottaska till Lipharts glasbruk i Kaffatorps senare del. Tidsmässigt stämmer detta väl in.

Tyvärr var tiden i Vånga inte så god för Liphart. Noteringarna i mantalslängderna var "förarmat", dvs fattigt. Enligt tingsprotokollen från Villands häradsting som var daterade 13 januari 1635, 24 februari 1635, samt 5 april 1636 nämns att han (likt många andra i Vånga socken vid denna tid) var "förarmade". Det finns även en notering, "ett ringa brug" vilket betyder att gården inte gav mycket i avkastning. Mantalslängden år 1636 samt ett tingsprotokoll daterad 5 april 1636 är de sista spåren efter honom i Vånga socken.

Oluf Gunnesson tog över Lipparts gård. Han var son till länsmanen Gunne Jeppsson i Vånga by.

Äsperyd's Glasbruk 1633 - 1636

Äsperyd's glasbruk startades ca 1633 av Frans Lippart. Denna datering är nästan 40 år äldre än vad som har varit gällande för denna hytta enligt Olof Nordströms förteckning över glasbruk och hyttor i Sverige 1150 - 2000.

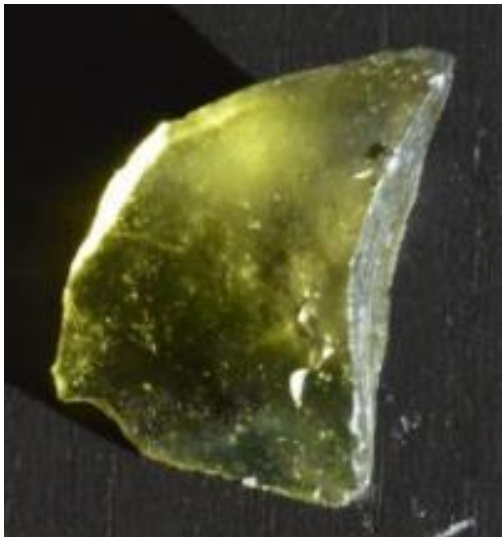
*Ett utklipp från en karta år 1815 från lantmäteriet som visar glasugnen.
"Rudera (latin, Ruin) ifter en gl (gammal) glasugn"*

Frans var under denna tid bosatt i Snäckestad och gick således mellan sin gård och till hyttan i Äsperyd under de 4 åren som bruket var i drift. Han noteras i mantalslängden 1635 och i ett tingsprotokoll daterad 5 april 1636 som "Frans i Äsperyd". Detta är bevis på att Frans verkligen var verksam i Äsperyd vid denna tid.

I Äsperydshyttan tillverkades glas för olika ändamål. Glaset han framställde kallas för waldglas och var grönfärgat på grund av föroreningar i glasmassan. Flaskor, fönsterglas, runda passglas i tunn ljusgrön glasmassa med veckad glastråd runt glaset har bl.a lämnat Lipparts hand här.

Vad gäller fönsterglas så var de inte helt genomskinliga som vi tänker oss idag utan de hade troligen en grönaktig ton. Glas slagg av andra färger tex svart och blå har även hittats i Äsperyd men det var det gröna glaset som var helt dominerande.

Mats Pettersson skriver i sin artikel i Villands härad's årsbok 1995 att *glaset tillverkades av pulveriserad glimmerkvartsit och kalk, som flussmedel användes bokpottaska med hög kalihalt. Glasmassan var kraftigt grönfärgad på grund av föroreningar i askan.*

Några exempel på glasslagg/skärvt från Äsperys hyttan. Skärvtan överst till vänster kommer ifrån ett runt passglas där man ser den veckade glastråden som Lipphart har påfört glaset.

Kunskapsnivån verkar ha varit hög i hur man framställer, bearbetar och blåser glas redan på 1630-talet och detta gjorde Lipphart långt ute på landsbygden där råvarorna fanns.

Regionmuseet i Kristianstad har ett exemplar av ett passglas, möjligen från 1600-talet. Avståndet mellan den veckade glastråden på glaset var det mått man drack innan glaset passades vidare till nästa person, därav namnet passglas som användes i de högre stånden.

t.v Original passglas. Fotograf Lars Buhrgard / Regionmuseet Kristianstad.

t.h Kopia av ett passglas fynd från Slotts fjärden i Kalmar. Kopian är tillverkad av Scanglas AB.

Spåren i Äsperyd efter brytning av glimmerkvartsit är tydlig. Glimmerkvartsit var en viktig del vid glastillverkning. Ett flertal hålor och lite större täkter finns inom ett litet område vid glashytte platsen.

Spåren är bland annat efter glastillverkningen, men mycket är av senare brytningar, till andra ändamål så som grindstolpar, trappor, liebrynen mm som har gjorts här under de senare århundranden.

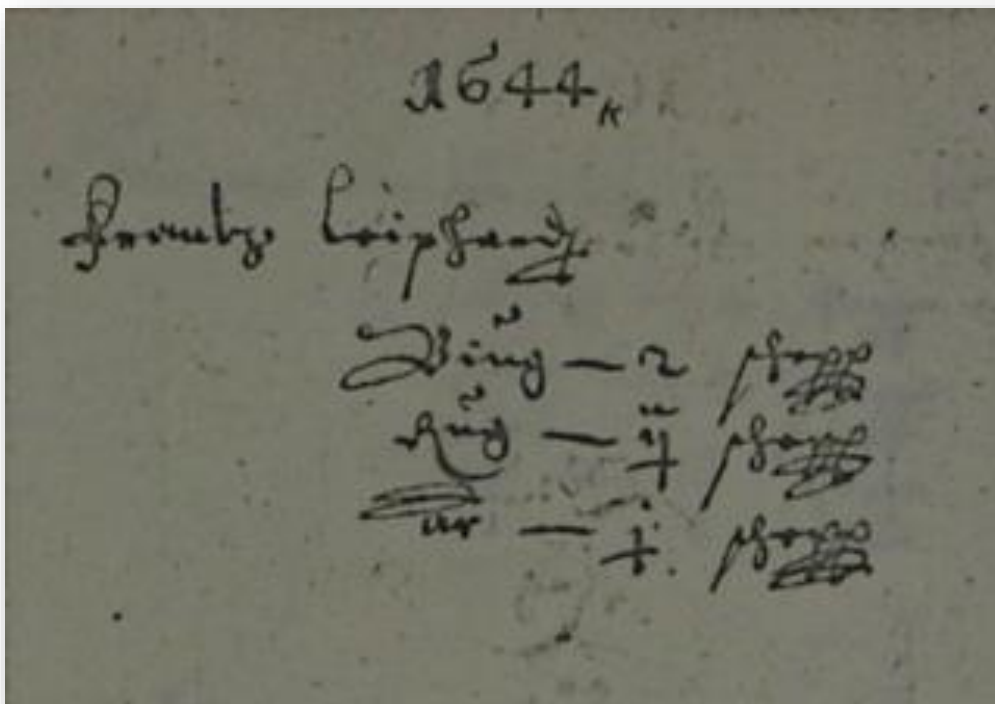
Början av 1800-talet verkar stora delar av glashyttan fortfarande vara intakt. Hyttan är ritad som ett U på en karta från 1815 där man kan se åt vilket håll ugnen var öppen. Därefter har en omfattande rasering av ruinen skett. Stenarna som glasugnen var uppbyggd av, har raserats och är idag nästan jämnad med marken. Stenarna ligger i ett område på omkring 12 meter i diameter och ligger i marknivå vilket innebär att gräs, mossa samt buskar döljer mycket av den. Av själva hyttplatsen finns således inte mycket att se idag, men historien av den finns bevarad i de gamla arkivhandlingarna.

Eftersom Frans Lipphart verkade ha svårt att betala arrendet till Ramel på Bäckaskog samt att han bodde på en förfallen gård i Snäckestad, så var det kanske anledningen till att han lämnade Ramel och Vånga 1636 och flyttade till en annan dansk adelsman som var bosatt i trakten, Gyllenstierna på Karsholms gods.

Oppmanna Nr 30, "Fransgård" 1637 - 1648

Efter de mindre lyckade åren i Äsperyd flyttar Lipphart till Oppmanna by och till en av Gyllenstiernas arrende gårdar som låg under Karsholm. Frans dyker upp i mantalslängderna från och med år 1638 i Oppmanna by. Jag tror att han bodde här redan 1637, eftersom jag inte hittar honom i några källor detta år och hade lämnat Vånga 1636.

Han var bosatt i Norra Oppmanna enligt mantalslängderna vilket är det samma som Oppmanna by. Gården han var bosatt på låg i byns södra del och var en av de sista gårdarna enligt längderna. Vid en jämförelse av tiondelängderna samt danska mantalslängder med jordrevningsprotokollet 1671 som är det tidigaste källan som anger gårdsnumren kan jag sluta mig till att Frans gård hade ett gårdsnummer 29,30 eller 31 enligt gårdsnumreringarna ur jordrevningen 1671.

"1644 Frantz Leiphardt, korn 2 skäppor, råg 1½ skäppa, havre ½ skäppa" i skatt till kyrkan.

Anna-Greta Nilsson skrev en artikel i årsskriften 1994 om gårdar och gårdsnamn i Oppmanna socken. Enligt denna artikel nämner Anna-Greta att Oppmanna nr 30 hette Fransgård fram till början av 1800-talet. Denna uppgift är hämtad ifrån en storskifteskarta från 1774 där Oppmanna nr 30 anges som "Fransgård". Därmed har vi förklaringen till varför denna gård kallades just så.

Frans Lipparts gård låg en bit efter där Gullyckeskärsvägen har sin början idag. Läget är markerat på en nutida topografisk karta från lantmäteriet med en pil. Den låg ungefär där ett hus ligger idag.

Oppmanna nr 30 låg här innan lagaskiftet, som ägde rum på 1820-talet då flera gårdar flyttades ut.

Gården låg mellan Oppmanna vägen och Gullyckeskärsvägen. Se pil var Fransgårdens belägen.

Skatten han betalade till kyrkan i s.k tionde vilket motsvarade ca en tiondel av gårdens totala avkastning och var år 1641, 3 skäppor korn, 3 skäppor råg, havre, 1 gås och en sida fläsk. Omräknat till dagens mått mätt var tiondet ca 75 liter korn, 75 liter råg, 25 liter havre, 1 gås och en sida fläsk. Tre år senare 1644 var tiondet mindre, och innehöll inget kött, se bild på förra sidan.

Det visar att Frans Lipphart även brukade jorden som tillhörde gården. Vid jämförelser av skatten kan man urskilja hur Lipphart hade det i Oppmanna by jämfört med i Snäckestad. I Oppmanna odlade han spannmål, hade gäss och grisar på gården till skillnad från Snäckestad där han anges vara förarmad (fattig) och hade ett ringa bruk, dvs gården gav inte mycket i avkastning samt att han hade svårt att betala arrendet till Ramel. Så flytten från Vånga till Oppmanna var högst troligt en förbättring i levnadsstandard för honom.

Det var under denna tid här i Oppmanna by som Lipphart startade upp och drev glasbruket i Kaffatorp. Han var bosatt på gården i Oppmanna by under 10 års tid. Sommaren 1648 lämnade han gården och flyttade till Møllegården.

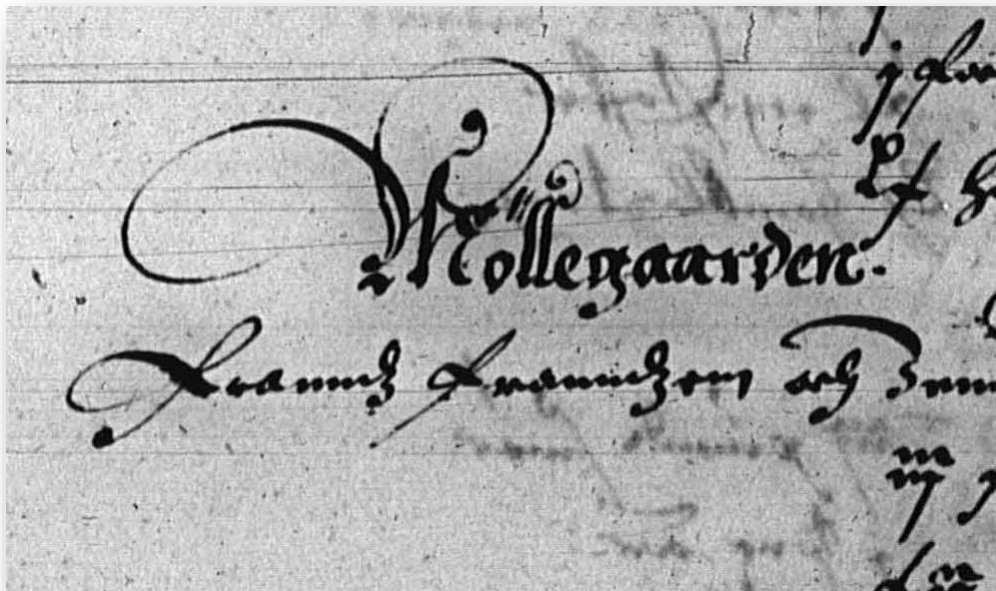
Arrendebönderna som tog över gården i Oppmanna by var Niels Eschidsön och Eschild (hans fader?). Ett par år senare bor även Niels trolige bror, Peder Eschidsön på gården. 1651 har även en tredje brukare, Peder Oluffsönn bosatt sig på gården.

År 1659 är det endast Peder Ollsen som bor kvar på Lipparts gamla gård. Gårdsnamnet Fransgård användes i ungefär 160 år och minner om den tid då Frans var bosatt här.

Gården flyttades ut och skiftade namn till Nygård början av 1800-talet, ett namn som klingar bekant idag.

Möllegården 1648 - 1649

Den 16 juni 1648 "stadde" Frans Lipphart en halv del av torpet där Jenns Tosteßen bodde. Enligt jordeboken var detta torp Møllegården i Oppmanna by. Mellan 1650 till 1657 är Frans Lipphart noterad på Møllegården i de danska mantalslängderna och betalar då gårdmansskatt. Men i praktiken bodde han här bara i ca 1 ½ år. Flytten till Møllegården verkar ha varit kortvarigt. Kanske berodde det på att hans gathus i Kaffatorp började bli klart?

Franndz Franndzenn i Møllegaarden, jordeboken 1649.

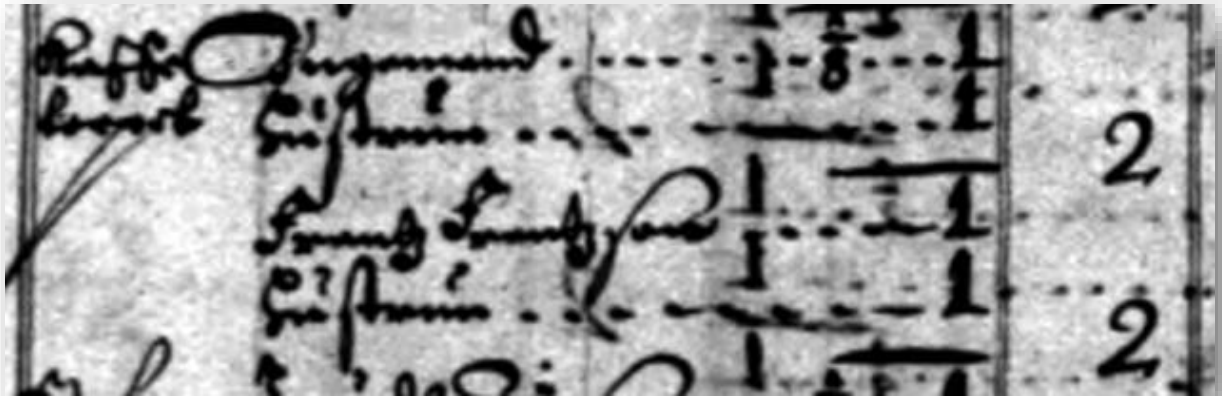
Slutet av 1649 eller början av 1650 var gathuset klart och Frans Lipphart med hustru flyttade upp till Glasbruket i Kaffatorp. Lars Olsson och Isac Störriesson tog över Frans arrendehalva av Møllegården och Jacob Eskilsson hade tagit över den andra halvan efter den nu döde Jöns Torstensson. Möjligen var denne Jacob Eskilsson bror till Nils och Per Eskilsson på Oppmanna nr 30, bröderna som tog över Lipparts gård i Oppmanna by år 1648?

Efter närmare 12 år i Oppmanna by bor nu Lipphart intill sin glashytta i Kaffatorp. Att notera är, att han finns antecknad fram till 1657 på Møllegården i de danska mantalslängderna och beror på eftersläpning i källmaterialet. Det vill säga att man har fört över namn ifrån föregående års längd till det nya året utan att ta hänsyn till att man har flyttat. Han var bosatt i gathuset i Kaffatorp från ca 1650.

Gathuset "Glasbruket" i Kaffatorp 1650 - 1673

Efter tiden i Møllegården flyttade han ca 1650 upp till sitt nybyggda gathus i Kaffatorp. Gathuset benämns som glasbruket, illarv bruket eller Glarbruket.

I decimant jordeboken 1651 anges ett nybygge vid Kaffatorp. Troligen var detta nybygge Frans Lipparts gathus som han och hustrun flyttade till ca 1650. Gathuset lydde även den under Gyllenstierna på Karsholm.

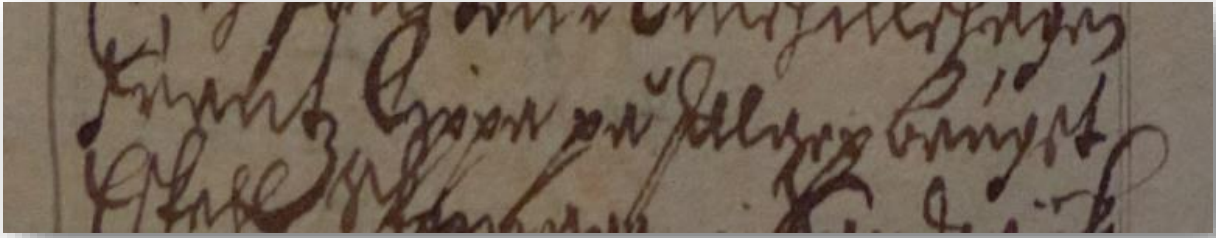
Frantz Frandtson och hustrun i Kaffatorp i mantalslängden 1659

"Frans på Glasbruket" nämns just så, för första gången i ett tingsprotokoll i Villands häradsrätt daterad 9 maj 1654. Där han ska betala ½ riksdaler per år i kungsskatt för åren 1652 och 1653. Han och hustrun bor i Kaffatorp åtminstone till år 1661, men troligen ännu längre. Frans finns noterad i jordeböckerna fram till 1673.

Jordeboken 1673 är det sista spåret jag funnit av denna tyska glasbrännare. Där anges han bo i ett gathus, illarv bruket (Glasbruket i Kaffatorp) under Karsholm. Vad gäller jordeböcker så innehåller de ofta eftersläpningar. De kan ha dött eller flyttat flera år tidigare som det troligen handlar om här. Enligt jordeböckerna från början av 1670-talet har de gjort skillnad på illarvbruket och glasbruket. De noteras som två olika gathus, där Frans anges bo på illarvbruket och Peder på glasbruket. Troligen är illarv bruket ett avskriftsfel som har följt med sedan 1658 och avser samma gathus. Peder hade tagit över gathuset "Glasbruket" och var bosatt där 1670.

Frans bodde i gathuset i Kaffatorp under minst 11 år och som längst i 23 år. Exakt när han dör eller flyttar ifrån socknen vet jag inte, men det lär ha varit under 1660-talet eftersom Peder bodde på gathuset 1670.

Några barn efter Frans Lipphart har jag ej hittat, men det betyder inte att han inte hade barn, utan beror på att källmaterial från denna tid är få.

"Frantz Lipppa på Jilarp bruget" Matrikel jordebok 1667, Köpenhamn.

Kaffatorps Glasbruk ca 1638 – omkr.1660

Starten för detta glasbruk brukar anges till ca 1650. Men glasbruket är något äldre än så. Faktum är att år 1640 var glasbruket etablerat och då har Lipphart bott i Oppmanna socken i tre år. Jochim anges vara gårdfolk på glashyttan mellan 1640 - 1648. År 1650 gjorde Truidsson sitt dagsverke på glasbruket.

Vilka dessa två var har jag inte lyckats identifiera. Men det tyder på att några bönder från socknen gjorde sina dagsverken på glasbruket. Vilka arbetsuppgifter de hade känner jag inte till, men förmodligen var det en hel del arbete med ved till ugnen, kanske frakt av glimmerkvartsit från Äsperyd och andra kringuppgifter som underlättade arbetet för glasblåsaren.

Frans Lipphart startade upp glasbruket i Kaffatorp ganska snart efter att han lämnade Vånga och flyttade till Oppmanna by. Min gissning är att glasugnen i Kaffatorp tändes ca 1638.

Glasbruket i Kaffatorp gick bättre än hyttan i Äsperyd. Kaffatorp var verksamt under en betydligt längre tid. Exakt drifttid är svårt att avgöra. Enligt en uppgift som har lämnats av Magnus Lindhagen, Regionmuseet så har rikligt med glasskärvor hittats här och det stämmer väl överens med källmaterialet.

Driftstiden har varit minst 12 år, och troligen närmare eller runt 20 år? Av de hittills kända glashyttorna som grundades under 15- och 1600-talet i de södra landskapen, Skåne, Blekinge, Halland samt Småland, så är det endast två hyttor som kan mäta sig med Kaffatorps hyttan i drifttid. Det är Germundslycke glasbruk 1623 - 1643 och låg 3 mil sydväst om Kalmar och Henrikstorps glasbruk i Perstorp 1693 - 1762.

När glasbruket lades ner är väldigt svårt att avgöra. Totalt är det omkring 25 - 30 år som han både var verksam samt bor här på äldre dagar i Oppmanna socken. 1650 var hyttan fortfarande i drift och den kan ha varit i drift början av 1660-talet också eftersom Frans är antecknad i mantalslängden 1661. Det finns ingen källa som anger när glasproduktionen upphörde så det blir en uppskattning när ugnen i Kaffatorp släcktes och är satt till omkring 1660.

Den långa verksamhetstiden i Kaffatorps hyttan tyder på att förhållanden var bättre här än i Äsperyd. Kanske var Gyllenstierna på Karsholm en bättre godsherre att verka under, än Ramel på Bäckaskog? Svaret på det lär vi inte få veta, men fakta ger att Lipphart bodde endast 4 år i Vånga och hade det fattigt jämfört med minst 24 år i Oppmanna där han hade det betydligt bättre.

I krigsarkivet i Stockholm förvaras en topografisk karta (XVII A4) daterad 1687. Ett utklipp ifrån denna karta visar glasbruket uppe i vänstra hörnet. Själva glasugnen var inte i drift, utan gathuset benämns "Glasbruket" och låg strax intill vägen som idag heter Staversvadsvägen.

Pottaska levererades nog av den engelske kemisten Thomas Broomé från Snäckestad under den senare delen av verksamhetstiden i Kaffatorp, dvs efter 1647. Privilegierna att driva pottaskeverk fick Broomé 1648 så det stämmer bra in. Av den långa verksamhetstiden i Kaffatorp så borde man tydligt se var man hämtade glimmerkvartsiten i Kaffatorp eller i dess närhet.

Vad jag känner till finns inga bergtäkter av denna sten i Kaffatorps trakten? Det tyder på att de fortsatte bryta glimmerkvartsiten i Äsperyd som sedan fraktades till Kaffatorp. Kanske var det en syssla som bönderna i socknen gjorde under sina dagsverken på glasbruket?

Glimmerkvartsit brott vid Äsperyd's hyttan. Kanske hämtades råvaran här till Kaffatorp?

Det glas som framställdes i Kaffatorp var troligen det samma som i Äsperyd. Man kan tänka sig att det har funnits en hel del glas från Kaffatorps hyttan på Karsholms slott. Numera är inget bevarat där. De har helt enkelt inte överlevt flera generationers brukande av glasföremålen och är sedan länge försvunna.

Under de 40 åren som Frans Lipphart finns noterad i Oppmanna-Vånga socknar, dvs mellan 1633 - 1673 så har jag inte hittat någon skattelängd där han har betalat något arrende eller skatt i glas. Alla skatter har varit i spannmål, gäss, fläsk eller pengar. Han var alltså en "vanlig" arrendebonde som brukade jorden samtidigt som han drev glasbruk fram till 1650. Tiden därefter bodde han i ett gathus i Kaffatorp och hade då troligen bara en mindre täppa samtidigt som han drev hyttan.

Med detta i beaktning så var kanske glastillverkningen säsongsbetonat? I alla fall under vissa perioder i hans liv. Eftersom han samtidigt drev sin gård med både spannmål och djur så låg kanske glastillverkningen nere eller på en sparsam nivå under vår och sommar då alla gårdssysslorna tog mer av tiden. Under höst och vinter när mer tid fanns så var glastillverkningen hans huvudsyssla?

Av den långa verksamhetstiden i Kaffatorp så kan man undra hur de löste det med ved förbrukningen som måste ha varit betydande. Kanske var detta en faktor som gjorde att det var säsongsbetonat? Trädavverkningarna kunde man hålla nere med säsongbränning i jämförelse med om hyttan var i kontinuerlig drift? Karsholm hade gott om skog men timmer var en värdefull råvara.

Den danska periodens glasproduktion i våra socknar upphörde definitivt några år efter vi hamnade under svenskt styre. De tidiga glasproduktionerna som uppkom på adelsmännens eller kungens initiativ blev oftast mycket kortlivade i bl.a Sverige och Danmark under 15- och

1600-talen. Äsperyd var ett typexempel på detta men Kaffatorp var ett utmärkt exempel på det motsatta.

Äsperyds Glasbruk 1670 - 1675?

Verksamhetstiden för hyttan i Äsperyd anges ofta till första halvan av 1670-talet i bl.a Olof Nordströms "Förteckning över glasbruk och hyttor i Sverige 1150 - 2000". Jag känner inte till, vilken källa man har använt för denna datering.

Av det arkivmaterial jag har gått igenom så har jag inte funnit något som pekar på att den även var i drift på 1670-talet. Jag har kanske missat det eller letat i fel källor som ger stöd för detta. Om någon känner till någon originalkälla som styrker att glasbruket startades upp igen, 35 år efter den lades ned får gärna höra av sig till mig så vi får Äsperyd hyttans historia komplett.

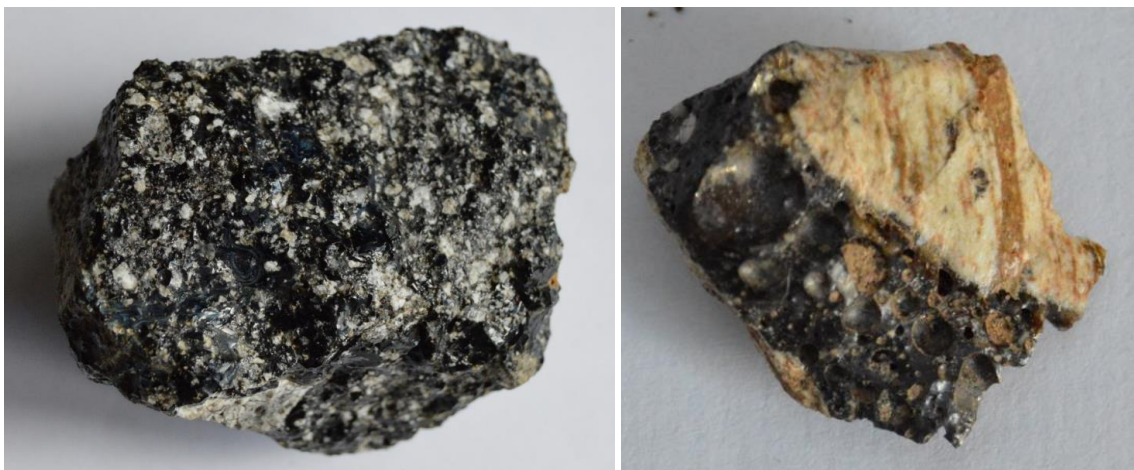
En teori hur denna datering kan ha gått till.

Enligt Mats Petterssons artikel i Villands härads årsbok 1995, skriver Mats:

Jarl Wiedow uppger i sitt arbete svenska glasbruk 1555 – 1965 att en Antoine Wattemar den 21 maj 1672 fick privilegium att anlägga glasbruk på någon bekvämlig ort i Skåne. Vilken ort Wattemar valde är inte känt, men Wiedow skriver "Det kan tänkas att denna plats var å hemmanet Glasbruket i Vånga socken".

Eftersom pottaska var en viktig del i glasframställningen och Thomas Broomés pottaskeverk i Snäckestad anges i jordrevningen 1671 så kan man ha antagit att glasbruket i Äsperyd och pottaskeverket i Snäckestad var samtida? Men så var inte fallet.

Slutligen vill jag även nämna några rader, lite spekulationer kring Axtorp i Jämshög. Där har glasslagg efter ett förmodat glasbruk hittats. Olofströms hembygdsförening har en slaggbit i sina samlingar. Två tidningsartiklar angående detta finns att läsa på internet. De var publicerade i Sydöstran 7 och 9 januari 2004.

Svart glasslagg från Axtorp i Jämshög (t.v) och från Äsperyd i Vånga (t.h).

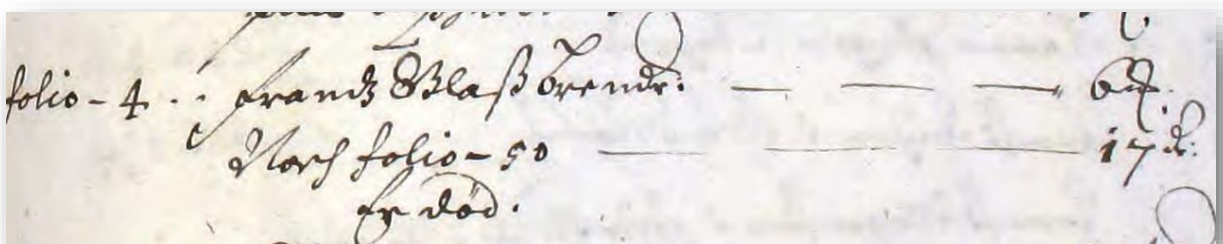
Slagget är av svart glas och liknande glas har även hittats i Äsperyd. Jag har inte hittat något i skriftliga källor angående Axtorp glasbruk. Möjligen kan detta tyda på en äldre

glasbrukstillverkning än Vånga, kanske 1620 - 30 tal? Det finns teorier att Axtorps glashytta är ännu äldre, medeltida men det är något jag varken kan bekräfta eller dementera.

Vid tiden för glashyttorna i Oppmanna-Vånga så ägdes gårdarna i Jämshögs socken av den danske kungen, undantaget var några enstaka gårdar. Ett av undantagen var en gård i Gränum som den mäktige adelsmannen Tage Thott ägde. År 1651 anges "Haissingen" bo på denna gård. Vem Haissingen var, vet jag inte men kanske var det Hessingen man åsyftar, dvs mannen från Hessen? Släkten Lipphart kommer ifrån Hessen i Tyskland och Gränum ligger inte så långt ifrån Axtorp, där glasslagg har hittats. En teori utan stöd från källor är att det kan vara Frans Lipphart d.ä, fadern till Frans Fransson Lipphart i Äsperyd och Kaffatorps hyttorna som bodde på denna gård i Gränum.

Kanske är detta förklaringen till varför man använde ett försvenskat efternamn "Fransson" till den tyske Frans Lipphart i Äsperyd och Kaffatorp. Axtorp ligger nära Näsums norra sockengräns, så avståndet mellan dem var inte så långt. För att särskilja de två, far och son Frans Lipphart användes "Fransson" för glasblåsare-sonen i Oppmanna-Vånga socknar?

Mats Pettersson från Landön gjorde mig uppmärksam på att det fanns en Frans Glasbrännare som anges vara död 1654 och nämns i en bouppteckning daterad 7 dec 1654 efter kämnären Lyder Niebur i Kristianstad. Han var brorson till stadsfogden i Kristianstad Johan Niebur.

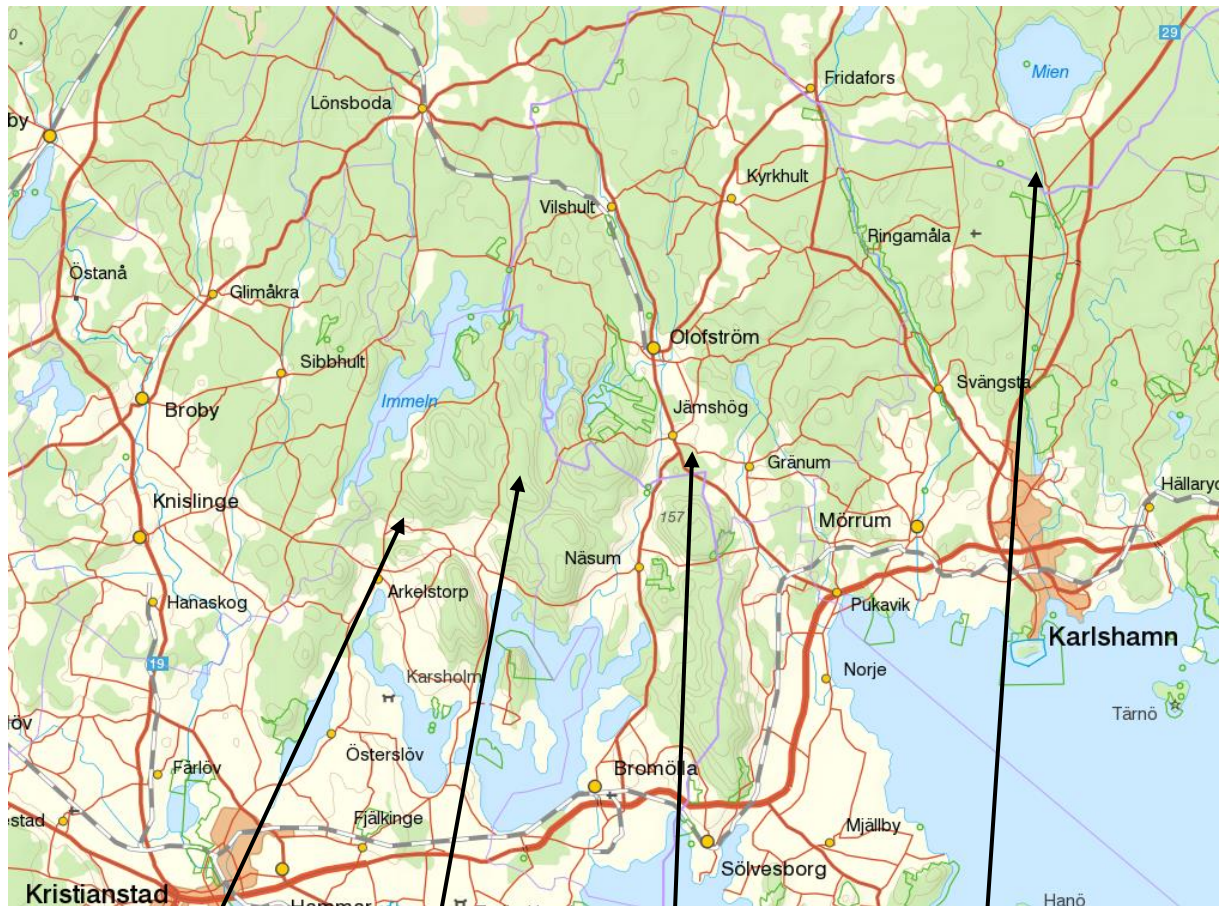
"Frantz Glasbrenndr er död (1654)"

Det handlar inte om glasblåsaren Frans Lipphart (d.y) från Äsperyd och Kaffatorps hyttorna, men kanske var det hans fader Frans Lipphart (d.ä) och som möjligen var den Hessingen som jag nämnde och som var bosatt på Tage Thotts gård i Gränum 1651?

I så fall har vi tre adelsmän, Thott, Ramel och Gyllenstierna som ägde gårdar i trakten som nyttjade Lipharts glaskunskaper.

Det finns säkert mer att vaska fram ur arkiven och kanske har någon läsare mer fakta eller teorier som kan komplettera bilden av denna tidiga glasbruks produktion.

Hyttplatserna och eventuella glasfynd är skyddade föremål enligt kulturmiljölagen.

Kaffatorp	Äsperyd	Axtorp	Midingsbråte
1638 - 1660	1633 - 1636	1620/30-tal?	1631 - 1634
Frans Liphart d.y	Frans Liphart d.y	Frans Liphart d.ä?	Paul Gaukunkel

Topografisk karta från lantmäteriet med glashytte platser i området utsatta. Bodekull (nuvarande Karlshamn) och Pukavik var viktiga hamnar under 1600-talet så troligtvis var det här Liphart steg i land efter resan över Östersjön.

Källor

Mantalslängder, jordeböcker, tiondelängder, länsräkenskaper samt Villands härads tingsprotokoll från både Rigsarkivet i Köpenhamn och svenska arkivkällor.

Villands härads årsbok 1995. Artikel av Mats Pettersson, Glas, papper, pottaska och salpeter Olof Nordströms "Förteckning över glasbruk och hyttor i Sverige 1150 - 2000

Lars G Henricsson, Passglas i fornvännen 2003

Oppmanna-Vånga hembygdsförening 1994 artikel av Anna-Greta Nilsson, Gårdar och gårdsnamn i Oppmanna socken.

Lars-Olof Larsson. De äldsta småländska glashyttorna

Lars-Olof Larsson. Glasbruket i Hallstorps socken

www.strängnäsindustri.nu – Glasbruk, Kjell Hestrell

Kartor från lantmäteriet

Frederik Treschow, Karsholm